

ESTRANGERS EN CENTRES PENITENCIARIS

BUTLLETÍ DE DIFUSIÓ DE RECERQUES

INVESBREU

Presentació

Les dues investigacions que presentem a continuació tenen l'objectiu d'explorar, des de diferents òptiques i metodologies, la realitat dels estrangers que es troben privats de llibertat a les presons catalanes. Aquest *Invesbreu* exposa els principals resultats obtinguts a partir d'ambdues recerques, dutes a terme per l'Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (a partir d'ara CEJFE), amb la implicació directa de molts professionals del món penitenciari i d'experts en immigració, així com amb una col·laboració estreta de l'àmbit universitari tant en el desenvolupament d'apartats concrets de l'informe com en la supervisió tècnica i metodològica del conjunt de les dues recerques. Actualment, als centres penitenciaris catalans ens trobem amb una població estrangera que representa el 45,4% del total dels interns¹. L'augment del nombre de persones estrangeres que s'ha produït al llarg dels darrers anys va comportar que l'any 2008 la Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP a partir d'ara) plantegés al CEJFE la

Presentación

Las dos investigaciones que presentamos a continuación tienen el objetivo de explorar, desde diferentes ópticas y metodologías, la realidad de los extranjeros que se encuentran privados de libertad en las cárceles catalanas. Este *Invesbreu* expone los principales resultados obtenidos a partir de ambas investigaciones, llevadas a cabo por el Área de Investigación y Formación Social y Criminológica del Centro de Estudios Jurídicos y Formación Especializada (de ahora en adelante, CEJFE), con la implicación directa de muchos profesionales del mundo penitenciario y la de expertos en inmigración, así como la colaboración estrecha del ámbito universitario tanto en el desarrollo de apartados concretos del informe como en la supervisión técnica y metodológica del conjunto de las dos investigaciones.

Actualmente, en los centros penitenciarios catalanes nos encontramos con una población extranjera que representa el 45,4% del total de los internos¹. El aumento del número de personas extranjeras que se ha producido a lo largo de estos últimos años comportó que el año 2008 la Dirección General de Servicios Penitenciarios (de

1. Dades corresponents a la setmana del 15 al 21 d'agost de 2011, facilitades per l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics depenent de la DGSP del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

1 Datos correspondientes a la semana del 15 al 21 de agosto de 2011, facilitadas por el Área de Planificación y Proyectos Estratégicos dependiente de la DGSP del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

necessitat de conèixer més en profunditat les característiques de la població estrangera encarcerada i les seves necessitats específiques. Diversos interrogants concrets formaven part d'aquella demanda inicial i han quedat explícitament recollits en els objectius de les dues recerques, si bé un tema destacat va ser, des del principi, la constatació de les dificultats d'integració social de les persones estrangeres empresonades un cop acomplerta la pena, en el marc del complex context legal que regula l'estrangeria al nostre país.

En ambdós estudis utilitzem el terme "estranger" per referir-nos als interns dels centres penitenciaris que provenen d'altres països i que no tenen regularitzada de forma permanent la seva situació administrativa al nostre.

Els resultats de la primera recerca, finalitzada l'any 2010 i amb metodologia preferentment quantitativa, descriuen les principals característiques que presenten els estrangers encarcerats i estableixen diferents grups que responen a diferents perfils d'estrangers en funció de les seves característiques específiques i de les seves necessitats diferencials.

La segona recerca, finalitzada l'any 2011, fa un aprofundiment qualitatiu respecte de la primera: recull la riquesa dels diferents discursos dels entrevistats i aprofundeix en les particularitats de cadascun dels casos seleccionats, en la seva història, la seva situació a la presó i les seves perspectives de futur. Aquesta anàlisi minuciosa dels discursos permet als autors establir un seguit d'hipòtesis pronòstiques del que pot ser la situació d'aquestes persones quan la seva sortida de presó.

El conjunt de les dues recerques dóna una visió força completa de la realitat dels estrangers encarcerats. És la primera aproximació específica que es fa en el nostre país a la realitat dels estrangers ingressats en centres penitenciaris i aporta molts elements de reflexió respecte a aquesta realitat social tan complexa.

Estrangers a les presons catalanes

Autors: Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica

Introducció

La recerca vol donar un coneixement ampli i global de la realitat dels estrangers a les presons catalanes, tant en el seu conjunt com

ahora en adelante, DGSP) planteara al CEJFE, la necesidad de conocer en profundidad las características de la población extranjera encarcelada y sus necesidades específicas. Diversos interrogantes concretos formaban parte de aquella demanda inicial y han quedado explícitamente recogidos en los objetivos de las dos investigaciones, si bien un tema destacado fue, des del principio, la constatación de las dificultades de integración social de las personas extranjeras encarceladas una vez cumplida la pena, en el marco del complejo contexto legal que regula la extranjería en nuestro país.

En ambos estudios utilizamos el término "extranjero" para referirnos a los internos de los centros penitenciarios que provienen de otros países y que no tienen regularizada de forma permanente su situación administrativa en el nuestro.

Los resultados de la primera investigación, finalizada en el año 2010 y con metodología preferentemente cuantitativa, describen las principales características que presentan los extranjeros encarcelados y establecen diferentes grupos que responden a diferentes perfiles de extranjeros en función de sus características específicas y de sus necesidades diferenciales.

La segunda investigación, finalizada en el año 2011, profundiza cualitativamente en relación a la primera: recoge la riqueza de los diferentes discursos de los entrevistados y profundiza en las particularidades de cada uno de los casos seleccionados, en su historia, su situación en la prisión y en sus perspectivas de futuro. Este análisis minucioso de los discursos permite a los autores establecer una serie de hipótesis pronosticadoras de lo que puede ser la situación de estas personas en su salida de prisión.

El conjunto de los dos investigaciones ofrecen una visión bastante completa de la realidad de los extranjeros encarcelados. Es la primera aproximación específica que se hace en nuestro país de la realidad de los extranjeros ingresados en centros penitenciarios y aporta muchos elementos de reflexión respecto a una realidad social tan compleja.

Extranjeros en las cárceles catalanas

Autores: Àrea de Investigació Social i Criminològica

Introducció

La investigació quiere ofrecer un conocimiento amplio y global de la realidad de los extranjeros en las cárceles catalanas, en su conjun-

distribuïts per àrees geogràfiques (Unió Europea, Resta d'Europa, Magrib, Resta d'Àfrica, Centre i Sud Amèrica, Àsia). A més, vol aportar eines a la DGSP per a la planificació de la intervenció en aquests col·lectius al llarg del compliment de la pena i per a la millora de la seva reinserció social.

Objectius

1. Conèixer els perfils dels estrangers que es trobaven a les presons l'any 2007-2008 i les seves diferències i coincidències segons sis àrees geogràfiques de procedència.
2. Comparar les variables personals, socio-familiars i penals i penitenciàries de la població estrangera amb les de la població autòctona penitenciària per conèixer les similituds i les diferències.
3. Establir una anàlisi específica de perfils per al col·lectiu de dones i per al de joves (18-25 anys) estrangers.
4. Descriure la situació legal dels estrangers al nostre país i la seva evolució pel que fa a la documentació necessària per a la seva regularització.
5. En funció de totes les anàlisis anteriors, determinar necessitats prioritàries dels interns estrangers que han de guiar la intervenció penitenciària envers la seva qualitat de vida i reinserció social.
6. Fer una revisió bibliogràfica nacional i internacional que permeti contextualitzar el tema objecte de la recerca.

Metodologia

La metodologia emprada en aquesta investigació ha resultat molt complexa per la gran quantitat de dades i les diverses fonts de recollida d'informació utilitzades. Bàsicament els resultats es basen en dos grups d'estudi.

El *grup d'estudi 1* es refereix a una mostra representativa de la població estrangera ingressada l'any 2007 a les presons catalanes. Del total de 15.317 persones que van passar en algun moment d'aquell any per les presons de Catalunya, 6.719 eren estrangeres. D'aquesta població estrangera s'ha fet una selecció de 1.654 persones mantenint la representació mostral segons l'àrea geogràfica de procedència i segons el gènere. La font de dades d'on s'ha extret la informació és el SIPC (Sistema Informàtic Penitenciari Català). Les variables recollides corresponen a variables individuals dels subjectes, dades referides als seus antecedents peni-

to y distribuidos por áreas geográficas (Unión Europea, Resto de Europa, Magreb, Resto de África, Centro y Sudamérica y Asia). Además, quiere aportar herramientas a la DGSP para la planificación de la intervención en estos colectivos a lo largo del cumplimiento de la pena y para la mejora de su inserción social.

Objetivos

1. Conocer los perfiles de los extranjeros que se encontraban en las cárceles en el año 2007-2008 y sus diferencias y coincidencias según seis áreas geográficas de procedencia.
2. Comparar las variables personales, socio-familiares y penales y penitenciarias de la población extranjera con las de la población autóctona penitenciaria para conocer las similitudes y las diferencias.
3. Establecer un análisis específico de perfiles para el colectivo de mujeres y para el de jóvenes (18-25 años) extranjeros.
4. Describir la situación legal de los extranjeros en nuestro país y su evolución en referencia a la documentación necesaria para su regularización.
5. En función de todos los análisis anteriores, determinar las necesidades prioritarias de los internos extranjeros que deben guiar la intervención penitenciaria en relación a su calidad de vida y reinserción social.
6. Hacer una revisión bibliográfica nacional e internacional que permita contextualizar el tema objeto de investigación.

Metodología

La metodología utilizada en esta investigación ha resultado muy compleja por la gran cantidad de datos y las diferentes fuentes de recogida de información utilizadas. Básicamente, los resultados se basan en dos grupos de estudio.

El *grupo de estudio 1* se refiere a una muestra representativa de la población extranjera ingresada en el año 2007 en las cárceles catalanas. Del total de 15.317 personas que pasaron en algún momento de aquel año por las cárceles de Catalunya, 6.719 eran extranjeras. De esta población extranjera se ha hecho una selección de 1.654 personas manteniendo la representación muestral según el área geográfica de procedencia y también según el género. La fuente de datos de dónde se ha extraído la información es el SIPC (Sistema de Información Penitenciario Catalán). Las variables recogidas corresponden a variables individuales de los sujetos, datos referidos a

tenciaris i dades referides al compliment de la *pena base*².

El *grup d'estudi 2* el componen 212 estrangers que van ser entrevistats individualment en el context de totes les presons de Catalunya entre juny i novembre de 2008. És una selecció diferent de persones del grup d'estudi 1 i expressament no busca mantenir la representació mostral de la població sinó que ha intentat abastar el màxim nombre de situacions i nacionalitats diferents en les entrevistes. Es van entrevistar 142 homes i 70 dones. La seva distribució processal era de 126 penats i 86 preventius. Les fonts de dades foren diverses: a) el SIPC; b) les obtingudes directament amb l'entrevista semiestructurada, c) la informació estreta dels expedients jurídics i d) la informació estreta de les dades de la Delegació del Govern en la Comunitat Autònoma de Catalunya, respecte a la seva situació regular o irregular al nostre país.

Resultats i conclusions

1. Respecte el perfil de l'estranger encarcerat

Pel que fa al gènere, l'any 2007, el 93,2% dels interns penitenciaris estrangers són homes (proporció molt similar a la dels autòctons que era del 92,6%).

La mitjana d'edat dels estrangers tant pel que fa al primer ingrés a la presó (27,3 anys), com a l'edat d'entrada per l'ingrés base (31,3 anys) és molt similar a la de les darreres dades que teníem disponibles respecte a població (resultats de 2002)³.

Els estrangers primaris penitenciaris (que ingressen per primer cop a la presó a Catalunya) suposen ja el 75% dels estrangers encarcerats l'any 2007 (amb un augment del 23,2% respecte l'any 2002).

El percentatge de preventius entre els estrangers encarcerats és del 35,6% (front el 14,1% dels autòctons).

Els delictes principals pels quals es troben ingressats a presó són els relacionats amb el tràfic de drogues (35,7%); seguit dels delictes

sus antecedentes penitenciarios y datos referidos al cumplimiento de la *pena base*².

El *grupo de estudio 2* lo componen 212 extranjeros que fueron entrevistados individualmente en el contexto de todas las cárceles de Catalunya entre junio y noviembre de 2008. Es una selección diferente de personas del grupo de estudio 1 y expresamente no quiere mantener la representación muestral de la población sino que se ha intentado abarcar el máximo número de situaciones y nacionalidades diferentes en las entrevistas. Se entrevistaron 142 hombres y 70 mujeres. Su distribución procesal era de 126 penados y 86 preventivos. Las fuentes de datos fueron diversas: a) el SIPC, b) las obtenidas directamente a través de la entrevista semiestructurada, c) la información extraída de los expedientes jurados y d) la información extraída de los datos de la Delegación del Gobierno en la Comunidad Autónoma de Catalunya, respecto a su situación regular o irregular en nuestro país.

Resultados y conclusiones

1. Respecto al perfil del extranjero encarcelado

En relación al género, en el año 2007, el 93,2% de los internos penitenciarios extranjeros son hombres (proporción muy similar a la de los autóctonos que era del 92,6%).

La media de edad de los extranjeros tanto en relación al primer ingreso en la cárcel (27,3 años) como en la edad de entrada del ingreso base (31,3 años) es muy similar a la de los últimos datos disponibles en relación a población (resultados de 2002)³.

Los extranjeros primarios penitenciarios (que ingresan por primera vez en la cárcel en Catalunya) suponen ya el 75% de los extranjeros encarcelados en el año 2007 (con un aumento del 23,2% respecto al año 2002). El porcentaje de preventivos entre los extranjeros encarcelados es del 35,6% (frente al 14,1% de los autóctonos).

Los delitos principales por los cuales se encuentran ingresados en prisión son los relacionados con el tráfico de drogas (35,7%), seguido de los delitos contra la propiedad (32,6%), con-

2 Es considera *pena base* aquella causa per la que estava ingressat a la presó l'any 2007, sigui com a preventiu o com a penat. En cas de tenir-ne més d'una, s'agafa sempre el fet delictiu més greu en quant a la valoració pel Codi Penal.

3 Les dades dels estrangers i dels autòctons corresponents a l'any 2002 s'han extret de la recerca *Tasa de reincidència penitenciària 2008*, editada pel CEJFE l'any 2009. Publicació en línia: <http://www.gencat.cat/justicia/cejfe>

2 Se considera *pena base* aquella causa por la que estava ingresado en prisión en el año 2007, sea como preventivo o como penado. En caso de tener más de una, se escoge siempre el hecho delictivo más grave según el Código Penal.

3 Los datos de los extranjeros y de los autóctonos correspondientes al año 2002 se han extraído de la investigación *Tasa de reincidencia penitenciaria 2008*, editada por el CEJFE en el año 2009. Publicación en línea: <http://gencat.cat/justicia/cejfe>

contra la propietat (32,6%), contra les persones (14,3%), altres delictes (11,9%) i per últim, contra la llibertat sexual (5,5%). Ha augmentat significativament la violència en el delictes comès pels estrangers (32,2% l'any 2007 front el 8,2% de l'any 2002),

Disminueix el percentatge de permisos ordinaris concedits als estrangers en l'interval de temps que va entre l'any 2002 i l'any 2007 (disminueix 15,5 punts; del 41% l'any 2002 al 25,5% l'any 2007) i també el percentatge de sortides programades (disminueix 4,8 punts; del 15% l'any 2002 al 10,2% l'any 2007).

El nombre d'incidents, faltes i sancions en l'interval 2002-2007 entre els estrangers no ha variat. L'adaptació dels estrangers a la normativa i al règim penitenciari es mostra millor en comparació amb la que tenen els interns autòctons si prenem com a indicadors el nombre d'incidents (0,5 incidents de mitjana per als estrangers encarcerats enfront de l'1,6 de mitjana dels espanyols), el nombre de faltes (1,5 de mitjana per als estrangers encarcerats enfront de les 3,4 de mitjana dels espanyols) i el nombre de sancions (1,1 de mitjana per als estrangers encarcerats enfront de les 2,7 dels espanyols).

Tres de cada quatre estrangers encarcerats no volen que el seu consolat sigui informat de la seva presència en un centre penitenciari del país (76,4%). Cal tenir molt present aquesta dada quan la regularització de l'estranger impliqui (en la majoria dels casos) gestions prèvies imprescindibles amb el consolat.

2. Respecte a la inserció social després de la presó

De les 371 variables informades a partir de les diferents fonts de la recerca, hem agrupat en grans factors les que han resultat més rellevants per descriure les perspectives d'inserció social dels interns estrangers.

Els factors que en la nostra recerca classifiquen millor els estrangers encarcerats en funció del pronòstic d'inserció social en sortir de la presó són: a) la documentació, b) el comportament disciplinari, c) el procés rehabilitador, d) els antecedents penitenciaris i e) la voluntat de retorn. Altres factors que també ajuden a aquesta classificació, tot i que sense tanta força, són: f) el procés migratori, g) el capital social i h) les relacions a la presó.

Aquests factors ens han permès establir diferents grups d'estrangers que, sense constituir una classificació tancada, tenen importants característiques diferenciadores. Es tracta d'una aproximació explicativa que parteix

tra las personas (14,3%), otros delitos (11,9%) y por último, contra la libertad sexual (5,5%). Ha aumentado significativamente la violencia en el delito cometido por los extranjeros (32,2% en el año 2007 frente al 8,2% del año 2002).

Disminuye el porcentaje de permisos ordinarios concedidos a los extranjeros en el intervalo de tiempo que va entre el año 2002 y el año 2007 (disminuye 15,5 puntos; del 41% en el año 2002 al 25,5% en el año 2007) y también en el porcentaje de salidas programadas (disminuye 4,8 puntos: del 15% en el año 2002 al 10,2% en el 2007).

El número de incidentes, faltas y sanciones en el intervalo 2002 – 2007 entre los extranjeros no ha variado. La adaptación de los extranjeros a la normativa y al régimen penitenciario se muestra mejor en comparación con la que tienen los internos autóctonos si tomamos como indicadores el número de incidentes (0,5 incidentes de media para los extranjeros encarcelados frente al 1,6 de media de los españoles), el número de faltas (1,5 de media para los extranjeros encarcelados frente al 3,4 de media de los españoles) y el número de sanciones (1,1 de media para los extranjeros encarcelados frente al 2,7 de los españoles).

Tres de cada cuatro extranjeros encarcelados no quieren que su consulado sea informado de su presencia en un centro penitenciario del país (76,4%). Cabe tener muy presente este dato cuando la regularización del extranjero implique (en la mayoría de casos) gestiones previas imprescindibles con el consulado.

2. Respecto a la inserción social después de la cárcel

De las 371 variables informadas a partir de las diferentes fuentes de la investigación, se han agrupado en grandes factores las que han resultado más relevantes para describir las perspectivas de inserción social de los internos extranjeros.

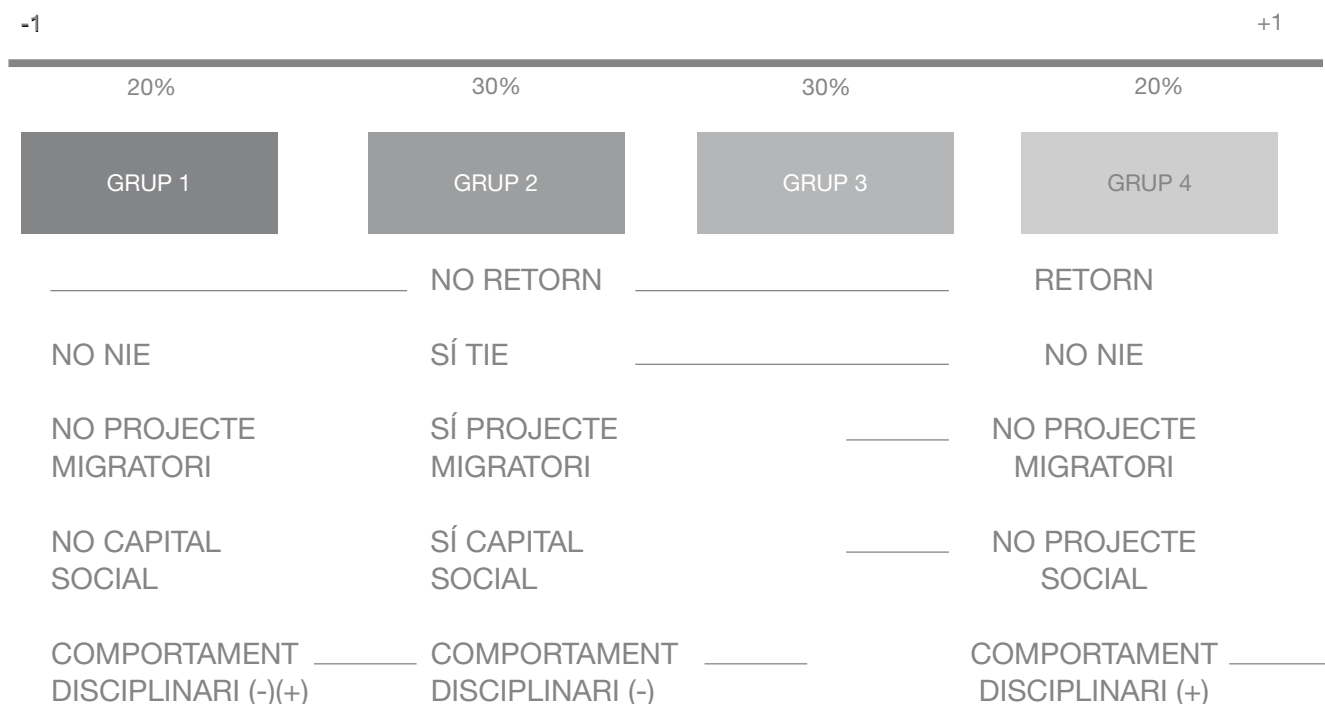
Los factores que en nuestra investigación clasifican mejor a los extranjeros encarcelados son: a) la documentación, b) el comportamiento disciplinario, c) el proceso de rehabilitación, d) los antecedentes penitenciaris y e) la voluntad de retorno. Otros factores que también ayudan a esta clasificación, aunque sin tanta fuerza son: f) el proceso migratorio, g) el capital social y h) las relaciones en la cárcel.

Estos factores nos han permitido establecer diferentes grupos de extranjeros que, sin constituir una clasificación cerrada, tienen importantes características diferenciadoras. Se trata de una aproximación explicativa que parte del hecho que no todos los extranjeros

del fet que no tots els estrangers tenen unes mateixes possibilitats ni probabilitats d'inserció social després de complir la pena. Des d'aquesta perspectiva, hem identificat quatre grans grups que presenten perspectives d'inserció ben diferents en funció dels factors esmentats. Aquest grups ajuden a constatar la necessitat de diferents tipus d'intervenció per part de la institució penitenciària.

tienen las mismas posibilidades ni las mismas probabilidades de inserción social después de cumplir la pena. Desde esta perspectiva, se han identificado cuatro grandes grupos que presentan perspectivas de inserción muy diferentes en función de los factores comentados. Estos grupos ayudan a constatar la necesidad de diferentes tipos de intervención por parte de la institución penitenciaria.

Gràfic 1. Pronòstic d'inserció social dels estrangers en sortir de la presó

El grup 1 és el que té el pitjor pronòstic d'inserció social a la sortida de la presó. Correspon aproximadament al 20% dels entrevistats i com a principals característiques d'aquest grup podem destacar que són estrangers que no volen retornar al seu país, no han tingut mai cap tipus de documentació, no disposen de capital social aquí i no tenen un projecte migratori definit. Quan surtin de la presó no podran regularitzar la seva situació administrativa fins que puguin cancel·lar els seus antecedents penals, cinc anys després, atès que la mitjana de la seva condemna ha estat de 5,3 anys. Amb els interns que formen part d'aquest grup pensem que, des de l'àmbit penitenciari, caldria treballar des del primer dia perquè acceptin el retorn voluntari al seu país, ateses les poques possibilitats que tenen de quedar-se a Espanya amb garanties de no trobar-se en situació d'exclusió social a causa, fonamentalment, de la impossibilitat d'obtenir la regularització i/o per la manca de capital social aquí. El

El grupo 1 es el que tiene el peor pronóstico de inserción social a la salida de la cárcel. Corresponde aproximadamente al 20% de los entrevistados y como principales características se pueden destacar que son extranjeros que no quieren retornar a su país, no han tenido nunca ningún tipo de documentación, no disponen de capital social aquí y no tienen proyecto migratorio definido. Cuando salgan de la cárcel no podrán regularizar su situación administrativa hasta que cancelen sus antecedentes penales, cinco años después, puesto que la media de su condena es de 5,3 años. Con los internos que forman parte de este grupo, creemos que, desde el ámbito penitenciario, hay que trabajar des del primer día para que acepten el retorno voluntario a su país, dadas las pocas posibilidades que tienen de quedarse en España con garantías de no encontrarse en situación de exclusión social a causa, fundamentalmente, de la imposibilidad de obtener la regularización y/o por la falta de capital social aquí. El grupo de expertos que

grup d'experts que han participat en la recerca defensen la necessitat de treballar per la substitució de la segona part de la condemna per l'expulsió i perseguir l'aplicació, de manera més decidida, d'aquesta alternativa. Ara bé, aquest procés, per comptar amb la implicació de l'intern i per garantir un bon final, hauria d'anar acompanyat de mesures de suport sociolaboral en el país d'origen. Mentre siguin a la presó, però, cal intentar potenciar la seva participació en totes aquelles activitats que puguin millorar la seva reinserció allà on s'hagi de produir.

El grup 2 inclou aproximadament el 30% dels casos entrevistats. Aquests estrangers tampoc no volen marxar del país però, a diferència del grup anterior, sí que han tingut o tenen documentació regularitzada, disposen de capital social aquí i van arribar amb un projecte migratori. Els estrangers d'aquest grup són, de mitjana, més joves que els dels altres grups, tenen més sovint antecedents penitenciaris i reconeixen més sovint problemes de toxicomania. Alhora, dins de la presó, el seu comportament és disruptiu. No obstant això, tenen capital social a fora de la presó i poden sortir de permís quan compleixen les condicions exigides per fer-ho. El pronòstic d'inserció social a la sortida és molt incert. El tipus de problemàtica personal dels estrangers que formen part d'aquest grup implica un treball amb intervencions molt individualitzades centrades en els factors de perfil criminològic que presenten. Hi ha una manca d'expectatives i possibilitats de regularitzar la seva situació administrativa a Espanya per la presència d'antecedents penals, a la qual cal sumar la probabilitat de reincidència en el delictes a causa de la seva problemàtica. Sense un treball sobre aquestes dificultats personals i sense el suport del seu capital social serà molt difícil assolir objectius d'inserció. El treball a la presó hauria de dirigir-se a aconseguir que el màxim de subjectes possibles s'incorporin al grup 3, superant les dificultats personals que els ho impedeixen.

En el grup 3 també trobem un altre 30% dels casos entrevistats. Comparteixen força característiques amb el grup anterior: no volen retornar al seu país, han tingut o tenen documentació regularitzada, disposen de capital social aquí i van arribar amb un projecte migratori clar. Les diferències es troben en el seu perfil penal i penitenciaris: no tenen antecedents penitenciaris coneguts, presenten un bon comportament dins de

han participat en la investigació defien la necesidad de trabajar por la substitución de la segunda parte de la condena por la expulsión y perseguir de manera más decidida la aplicación de esta alternativa. No obstante, este proceso, para contar con la implicación del interno y para garantizar un buen final, tendría que ir acompañado de medidas de apoyo sociolaboral en el país de origen. Mientras sigan en prisión se debe intentar potenciar su participación en todas aquellas actividades que puedan mejorar su reinserción allá donde se tenga que producir.

El grupo 2 incluye aproximadamente el 30% de los casos entrevistados. Estos extranjeros tampoco quieren irse del país pero, a diferencia del grupo anterior, sí que han tenido o tienen documentación regularizada, disponen de capital social aquí y llegaron con un proyecto migratorio. Los extranjeros de este grupo son, de media, más jóvenes que los otros grupos, tienen más a menudo antecedentes penitenciarios y reconocen más problemas de toxicomanía. A su vez, dentro de la cárcel su comportamiento es disruptivo. No obstante, tienen capital social fuera de la cárcel y pueden salir de permiso cuando cumplen las condiciones exigidas para hacerlo. El pronóstico de inserción social a la salida es muy incierto. El tipo de problemática personal de los extranjeros que forman parte de este grupo implica un trabajo con intervenciones muy individualizadas centradas en los factores de perfil criminológico que representan. Hay una falta de expectativas y posibilidades de regularizar su situación administrativa en España por la presencia de antecedentes penales, a la cual hay que sumar la posibilidad de reincidencia en el delito a causa de su problemática. Sin un trabajo sobre estas dificultades personales y sin el apoyo de su capital social será muy difícil lograr objetivos de inserción. El trabajo en la cárcel tendría que dirigirse a conseguir que el máximo número de sujetos posibles se incorporen al grupo 3, superando las dificultades personales que se lo impidan.

En el grupo 3 también encontramos otro 30% de los casos entrevistados. Comparten bastantes características con el grupo anterior: no quieren retornar a su país, han tenido o tienen documentación regularizada, disponen de capital social aquí y llegaron con un proyecto migratorio claro. Las diferencias se encuentran en su perfil penal y penitenciario: no tienen antecedentes penales conocidos, presentan un buen comportamiento dentro

la presó i no reconeixen problemes d'abús de drogues. Per edat, són més grans en el moment d'estada a la presó. El pronòstic d'inserció social és moderadament optimista, atès que com a col·lectiu és el més predisposat a restablir una vida normalitzada sense delinquir. El principal handicap que han de superar és la renovació dels permisos de residència i treball, a causa dels antecedents penals. Amb aquest grup creiem que cal treballar per a que consolidin el seu capital social i les seves possibilitats d'inclusió social a través de la formació i el treball. Atès que la majoria treballen a través del CIRE (Centre d'Iniciatives per a la Reinserció), caldria fomentar al més ràpid possible l'accés al tercer grau penitenciari, les propostes de l'article 86.4 del reglament penitenciari i l'accés a la llibertat condicional. Des de la regulació administrativa, caldria facilitar la tramitació de renovació de permisos de residència i treball malgrat que les condicions objectives no ho permetin. Existeixen condicions subjectives de pes que haurien de ser tingudes en compte i, per tant, seria convenient que la Delegació del Govern d'Espanya estudiés individualment cada situació. En aquest sentit, els professionals de tractament dels centres penitenciaris haurien de fer tots els esforços possibles per assolir la normalització social i regularització de les persones integrades en aquest grup com a objectius a la sortida.

El grup 4 es correspon al 20% dels entrevistats. És l'únic grup d'estrangers que manifesten en l'entrevista que volen marxar. No disposen ni han disposat mai de documentació espanyola (empadronament, targeta sanitària, permís de residència i/o de treball). No disposen de capital social aquí ni van arribar amb un projecte migratori. No tenen gaires problemes disciplinaris dins de la presó. El pronòstic d'inserció social d'aquest grup a la sortida de la presó és moderadament optimista si bé focalitzat en un retorn als països d'origen. El treball amb aquest grup entenem que passa per resoldre de manera àgil el retorn al seu país en les circumstàncies i condicions que cada cas requereixi, explotant al màxim les possibilitats que dona la llei. Com més eficient i ràpida sigui la tramitació del retorn, més possibilitats hi haurà d'èxit i satisfacció per a totes les parts. En cas contrari, el perill és que els estrangers empresonats recorrin a altres es-

de la càrcel y no reconocen problemas de abuso de drogas. En relación a la edad, son más mayores en el momento de estancia en la cárcel. El pronóstico de inserción social es moderadamente optimista dado que como colectivo es el más predispuesto a restablecer una vida normalizada sin delinquir. El principal handicap que tienen que superar es la renovación de los permisos de residencia y trabajo a causa de los antecedentes penales. Con este grupo creemos que se debe trabajar para que consoliden su capital social y sus posibilidades de inclusión social a través de la formación y el trabajo. Dado que la mayoría trabajan a través del CIRE (Centro de Iniciativas para la Reinserción), se tendría que fomentar lo más rápido posible el acceso a tercer grado penitenciario, las propuestas del artículo 86.4 del reglamento penitenciario y el acceso a la libertad condicional. Desde la regulación administrativa, se tendría que facilitar la tramitación de renovación de las autorizaciones de residencia y trabajo aunque las condiciones objetivas no lo permitan. Existen condiciones subjetivas de peso que deberían ser tenidas en cuenta que, por tanto, sería conveniente que la Delegación del Gobierno de España estudiase individualmente cada situación. En este sentido, los profesionales de tratamiento de los centros penitenciarios tendrían que realizar todos los esfuerzos posibles para lograr la normalización social y la regularización de las personas integradas en este grupo como objetivos a la salida.

El grupo 4 se corresponde al 20% de los entrevistados. Es el único grupo de extranjeros que manifiesta en la entrevista su voluntad de retorno. No disponen ni han dispuesto nunca de documentación española (empadronamiento, tarjeta sanitaria, permiso de residencia y/o trabajo). No disponen de capital social aquí ni llegaron con un proyecto migratorio, No tienen demasiados problemas disciplinarios dentro de la cárcel. El pronóstico de inserción social de este grupo en su salida de la prisión es moderadamente optimista si bien se focaliza en los países de origen. Entendemos que el trabajo con este grupo pasa por resolver de manera ágil el retorno a su país en las circunstancias y condiciones que cada caso requiera, explotando al máximo las posibilidades que otorga la ley. Cuanto más eficiente y rápida sea la tramitación del retorno más posibilidades de éxito y satisfacción para todas las partes. En caso contrario, el peligro es que los extranjeros encarcela-

estratègies⁴ que generin nous problemes d'exclusió social.

Sovint la realitat que pensem que es trobarà l'estranger de cada grup a la sortida del centre penitenciari entra en conflicte amb els seus interessos i la seva voluntat de quedar-se aquí a qualsevol preu. Entenem que les propostes de solució haurien de passar per apropar aquests interessos a la viabilitat real d'integració en la societat espanyola o en el país d'origen.

Recomanacions

L'estudi conclou amb 29 recomanacions agrupades en 7 grans apartats que es proposen com a eines per a la planificació de la intervenció amb els interns estrangers i per a la millora de la seva reinserció social. Per arribar a aquestes 29 recomanacions els autors de l'informe han tingut en compte els resultats de la recerca en tots els seus apartats, l'opinió de la comissió d'experts que ha assessorat al CEJFE al llarg de la seva elaboració i les recomanacions que per a les presons europees es fan des de la literatura internacional⁵.

Trajectòries de vida dels estrangers encarcerats

Autors: Àrea d'Investigació i Formació Social i Criminològica

Introducció

Aquest informe complementa l'estudi *Estrangers a les presons catalanes* i fa un aprofundiment qualitatiu respecte a l'anterior. A l'anàlisi de dades quantitatives presentada en aquella recerca, incorporem ara una anàlisi exhaustiva de les trajectòries de vida d'un grup d'estrangers encarcerats.

Aquest nou estudi qualitatiu recull la riquesa dels diferents discursos i busca conèixer en profunditat les particularitats de cadascun dels casos seleccionats: profunditza en l'experiència migratòria de l'estranger, la seva situació familiar i social aquí i al seu país, la seva trajectòria delictiva, la seva experiència

4 Una d'aquestes estratègies consisteix en fer venir els fills des del país d'origen, acompanyats d'algun familiar que en tingui cura, tot i que sense recursos aquí per a atendre'ls correctament. Preval el desig de tenir prop els seus a les condicions en què es trobin. Una altra estratègia detectada en les dones és, per exemple, casar-se amb espanyols per tal d'obtenir la nacionalitat o quedar-se embarassades perquè l'infant neixi aquí, ni que sigui a la presó.

5 Van Kalmthout, A.; Hofstee-van der Meulen, F.; Dünkel, F. (2007). "Comparative overview, Conclusions and Recommendations". Dins de: *Foreigners in European Prisons*, volum. I, pàg. 7-90.

dos recurran a otras estrategias⁴ que generen nuevos problemas de exclusión social.

A menudo la realidad que pensamos que se encontrará el extranjero de cada grupo en la salida del centro penitenciario entra en conflicto con sus intereses y su voluntad de quedarse aquí a cualquier precio. Entendemos que las propuestas de solución tendrían que pasar por acercar estos intereses a la viabilidad real de integración en la sociedad española o en el país de origen.

Recomendaciones

El estudio concluye con 29 recomendaciones agrupadas en 7 grandes apartados que se proponen como herramientas para la planificación de la intervención con los internos extranjeros y para la mejora de su reinserción social. Para llegar a estas 29 recomendaciones los autores del informe han tenido en cuenta los resultados de la investigación en todos sus apartados, la opinión de la comisión de expertos que ha asesorado al CEJFE a lo largo de su elaboración y las recomendaciones que para las cárceles europeas se hacen desde la literatura internacional⁵.

Trajectorias de vida de los extranjeros encarcelados

Autores: Área de Investigación y Formación Social y Criminológica

Introducción

Este informe complementa el estudio *Extranjeros en las cárceles catalanas* y hace una profundización cualitativa respecto al anterior. Al análisis de datos cuantitativos presentado en aquella investigación incorporamos ahora un análisis exhaustivo de las trayectorias de vida de un grupo de extranjeros encarcelados.

Este nuevo estudio cualitativo recoge la riqueza de los diferentes discursos y busca conocer en profundidad las particularidades de cada uno de los casos seleccionados: profundiza en la experiencia migratoria del extranjero, su situación familiar y social aquí y en su país, su trayectoria delictiva, su experiencia penitenciaria y

4 Una de estas estrategias consiste en hacer venir a los hijos desde el país de origen, acompañados de algún familiar que se haga cargo, aunque sin recursos para atenderlos correctamente. Preval el deseo de tener cercanos a los suyos a las condiciones en las que se encuentren. Otra estrategia detectada en las mujeres es, por ejemplo, casarse con españoles para obtener la nacionalidad o quedarse embarazadas para que el niño nazca aquí, ni que sea en la cárcel.

5 Van Kalmthout, A.; Hofstee-van der Meulen, F.; Dünkel, F. (2007). "Comparative Overview, Conclusions and Recommendations". Dentro de: *Foreigners in European Prisons*, volumen I, pàg. 7-90.

penitenciària i les expectatives cara el futur un cop surti de la presó. Totes aquestes aportacions es descriuen però també s'interpreten i es valoren per tal que ajudin a establir nous matisos a tenir en compte per valorar les necessitats d'intervenció amb la població estrangera als centres penitenciaris i les seves perspectives específiques d'inserció social.

Objectius

Objectiu general:

Reconèixer les diferents trajectòries de vida dels estrangers encarcerats a les presons catalanes: esbrinar els punts forts i els febles i identificar les dificultats i oportunitats que tindran aquests estrangers per assolir un projecte d'integració en el nostre país allunyat del delictes o per retornar al seu país.

Els objectius específics d'aquesta recerca són:

1. Conèixer el projecte migratori que els ha portat a Catalunya i saber si compten amb recursos personals, socials i de suport per dur-lo a terme sense tornar a entrar en conflicte amb la justícia.
2. Conèixer el diferents perfils criminològics dels estrangers encarcerats i com la seva estada a la presó ha servit o no per desistir de la seva trajectòria delictiva.
3. Conèixer quina és la distància entre les expectatives de futur que tenen els encarcerats a la sortida de la presó i les possibilitats reals de dur-les a terme.
4. Conèixer en profunditat els aspectes contemplats en els objectius anteriors pel que fa a determinats col·lectius específics: dones, multireincidentes i no documentats, front el que és el més comú entre els estrangers encarcerats.

Metodologia

S'han analitzat en profunditat les trajectòries de vida de 37 estrangers, que formen part dels 212 estrangers entrevistats en l'estudi anterior i que l'any 2008 es trobaven ingressats en un centre penitenciari català. S'ha partit del sistema de classificació en 4 grups, que es va establir en la recerca anterior, seleccionant persones que representin al millor possible les particularitats i diferències de cada grup. El nombre d'entrevistes corresponents a cada grup incloses en aquesta investigació s'ha fet seguint la tècnica de saturació del discurs, de manera que el nombre de casos analitzats és diferent en cada grup, però garanteix tota la variabilitat i especificitat possible de discursos.

sus expectativas de cara al futuro una vez salga de la cárcel. Todas estas aportaciones se describen pero también se interpretan y se valoran para que ayuden a establecer nuevos matices a tener en cuenta para valorar las necesidades de intervención con la población extranjera en los centros penitenciarios y en sus perspectivas específicas de inserción social.

Objetivos

Objetivo general:

Reconocer las diferentes trayectorias de vida de los extranjeros encarcelados en las cárceles catalanas: descubrir los puntos fuertes y débiles e identificar las dificultades y oportunidades que tendrán estos extranjeros para lograr un proyecto de integración en nuestro país alejado del delito o para retornar a su país. Los objetivos específicos de la investigación son:

1. Conocer el proyecto migratorio que los ha llevado a Catalunya y saber si cuentan con recursos personales, sociales y de apoyo para llevarlo a cabo sin volver a entrar en conflicto con la justicia.
2. Conocer los diferentes perfiles criminológicos de los extranjeros encarcelados y cómo su estancia en prisión ha servido o no para desistir de su trayectoria delictiva.
3. Conocer cuál es la distancia entre las expectativas de futuro que tienen los encarcelados a la salida de prisión y las posibilidades reales de llevarlos a cabo.
4. Conocer en profundidad los aspectos contemplados en los objetivos anteriores en relación a determinados colectivos específicos: mujeres, multireincidentes y no documentados, frente a lo que es más común entre los extranjeros encarcelados.

Metodología

Se han analizado en profundidad las trayectorias de vida de 37 extranjeros, que forman parte de los 212 extranjeros entrevistados en el estudio anterior y que en el año 2008 se encontraban ingresados en un centro penitenciario catalán. Se ha partido del sistema de clasificación en 4 grupos que se estableció en la investigación anterior, seleccionando personas que representen lo mejor posible las particularidades y diferencias de cada grupo. El número de entrevistados correspondientes a cada grupo incluido en esta investigación se ha hecho siguiendo la técnica de saturación del discurso, de manera que el número de casos analizados es diferente para cada grupo, pero garantiza toda la variabilidad y especificidad posible de discursos.

Per a la transcripció en paper de les entrevistes gravades en àudio s'ha fet servir el programari lliure F4 versió 3.1.0.

Per a l'anàlisi en profunditat de les entrevistes s'ha fet servir el programa d'anàlisi qualitativa de dades contextuals ATLAS/ti 6.2.

Resultats

En el primer bloc de resultats s'analitzen els discursos dels entrevistats al voltant de 4 grans temàtiques: 1) projecte migratori, 2) capital social, 3) perfil criminològic i 4) perspectives de futur al sortir de la presó.

Respecte al projecte migratori, podem agrupar les respostes dels entrevistats en 4 variants: a) *sense projecte*: correspondria als qui expressen que han vingut per guanyar diners ràpid i marxar, però sense cap objectiu respecte a quedar-se aquí; b) *casualitat*: el nostre país ha estat un lloc de trànsit en el seu trajecte cap un altre destí però s'hi ha quedat ja que han estat arrestats; c) *projecte d'altres*: vénen perquè formen part del projecte migratori d'altres persones (es tracta normalment de fill/es d'immigrants); d) *projecte clar*: hi ha una intencionalitat clara i planificada prèviament de venir aquí abans d'iniciar el viatge.

Quant al capital social, hem agrupat en 4 categories (*bo, moderat, pobre o molt pobre*) el suport (familiar, social i personal) que ha tingut l'entrevistat des de la seva arribada fins a l'actualitat en el nostre país per part d'altres persones i organitzacions. D'altra banda, també hem definit dins del capital social la capacitat d'integració de l'entrevistat, classificant-la en una de les següents categories: a) *marginació* (si no s'ha relacionat amb ningú en la seva arribada); b) *separació* (si només s'ha relacionat amb paisans seus); c) *assimilació* (si només s'ha relacionat amb autòctons); d) *integració* (si s'ha relacionat amb ambdós grups).

Pel que fa al perfil criminològic, hem agrupat els discursos dels entrevistats en funció de la seva història penitenciària (si són *primaris* o *reincidentes* a Catalunya) i del seu comportament dins de presó (*bo* o *disruptiu*).

Finalment, les perspectives de futur dels entrevistats s'han definit en tres categories: a) *pessimistes*; b) *incertes* i c) *optimistes* (vegeu gràfic 3). En l'apartat de "perspectives de futur" també s'analitza la voluntat de l'entrevistat de retornar o no al seu país en finalitzar la condemna.

Para la transcripción en papel de las entrevistas gravadas en audio se ha utilizado el *software* libre F4 versión 3.1.0.

Para el análisis en profundidad de las entrevistas se ha usado el programa de análisis cualitativo de datos contextuales ATLAS/ti 6.2.

Resultados

En el primer bloque de resultados se analizan los discursos de los entrevistados alrededor de 4 grandes temáticas: 1) proyecto migratorio, 2) capital social, 3) perfil criminológico y 4) perspectivas de futuro a la salida de prisión.

En relación al proyecto migratorio, podemos agrupar las respuestas de los entrevistados en 4 variantes: a) *sin proyecto*; correspondería a los que expresan que han venido para ganar dinero rápido e irse, pero sin ningún objetivo en relación a quedarse en el país; b) *casualidad*: nuestro país ha sido un lugar de tránsito en su trayecto hacia otro destino pero se han quedado aquí ya que han sido arrestados; c) *proyecto de otros*: han venido aquí porque forman parte del proyecto migratorio de otras personas (se trata normalmente de hijos/as de inmigrantes) y d) *proyecto claro*: hay una intencionalidad clara y planificada previamente de venir aquí antes de iniciar el viaje.

Según el capital social, hemos agrupado en 4 categorías (bueno, moderado, pobre o muy pobre) el apoyo (familiar, social y personal) que ha tenido, en nuestro país, el entrevistado desde su llegada hasta la actualidad por parte de otras personas y organizaciones. Por otro lado, también hemos definido dentro del capital social la capacidad de integración del entrevistado, clasificándola en una de las siguientes categorías: a) *marginación* (si no se ha relacionado con nadie en su llegada); b) *separación* (si sólo se ha relacionado con paisanos suyos); c) *asimilación* (si sólo se ha relacionado con autóctonos) y d) *integración* (si se ha relacionado con ambos grupos).

Respecto al perfil criminológico, hemos agrupado los discursos de los entrevistados en función de su historia penitenciaria (si son *primarios* o *reincidentes* en Catalunya) y de su comportamiento dentro de prisión (*bueno* o *disruptivo*).

Finalmente, las perspectivas de futuro de los entrevistados se han definido en tres categorías: a) *pesimistas*; b) *inciertas* y c) *optimistas* (ver gráfico 3). En el apartado de "perspectivas de futuro" también se analiza la voluntad del entrevistado de retornar o no a su país al finalizar la condena.

Gràfic 2. Resum general dels grups segons els discursos en les temàtiques

Pronòstic d'inserció social al sortir de la presó

		Grup 1	Grup 2	Grup 3	Grup 4	
BLOC 1	TEMÀTIQUES	Projecte migratori	sense projecte	d'altri	clar	sense projecte / casualitat
		Capital social	Marginació	Marginació Separació	Marginació Separació Assimilació Integració Bo -Moderat	Marginació Separació
		Perfil criminològic	Reincidents	Reincidents Toxicomania activa	Primaris i reincidents	Primaris i reincidents
		Perspectives futur	Conducta disciplinària heterogènia	Conducta disciplinària negativa	Bona conducta disciplinària	Bona conducta disciplinària
			Pessimistes o incertes	Pessimistes o incertes	Optimistes o incertes	Incertes
		No retorn	No retorn	No retorn	Retorn	

En el segon bloc de resultats s'analitzen les trajectòries de vida de 4 col·lectius específics:

- 1) Els que hem denominat *comuns* (representatius del perfil més comú entre els entrevistats). Majoritàriament, tenen un discurs clar en quant a projecte migratori; presenten pocs problemes o cap en l'obtenció de documentació; són primaris en l'ingrés penitenciari o com a molt tenen un altre ingrés i les perspectives de futur per a la reinserció social al completar la condemna són optimistes; el seu capital social és, en canvi, molt heterogeni, així com la seva integració a la societat receptora.
- 2) Les *dones*. Aquest col·lectiu el trobem representat en els grups 1 i 4 de l'estudi anterior. Majoritàriament, no tenen un projecte migratori definit ni capital social; tenen condemnes llargues, normalment derivades del tipus de delictes principal comès (tràfic de drogues); les perspectives de futur són incertes.
- 3) Els *multireincidentes*, (entesos com els que acumulen 3 o més ingressos penitenciaris a Catalunya per delictes diferents). Majoritàriament no tenen projecte migratori o formen part del projecte migratori d'altres persones, normalment els pares; no tenen pràcticament capital social i es troben força marginats per la societat receptora; és fàcil que hi hagi problemàtica de toxicomania present; les perspectives de futur es mouen

En el segundo bloque de resultados se analizan las trayectorias de vida de 4 colectivos específicos:

- 1) Los que hemos denominado *comunes* (representativos del perfil más común entre los entrevistados). Mayoritariamente, tienen un discurso claro en relación al proyecto migratorio: presentan pocos o ningún problema en la obtención de documentación; son primarios en el ingreso y las perspectivas de futuro para la reinserción social al completar la condena son optimistas: su capital social es, en cambio, muy heterogéneo, así como su integración en la sociedad receptora.
- 2) Las *mujeres*. Este colectivo lo encontramos representado en los grupos 1 y 4 del estudio anterior. Mayoritariamente, no tienen un proyecto migratorio definido ni capital social; tienen condenas largas, normalmente derivadas del tipo de delito principal cometido (tráfico de drogas); las perspectivas de futuro son inciertas.
- 3) Los *multireincidentes*, (entendidos como los que acumulan 3 o más ingresos penitenciaris en Catalunya por delitos diferentes). Mayoritariamente no tienen proyecto migratorio o forman parte del proyecto migratorio de otras personas, normalmente los padres: no tienen prácticamente capital social y se encuentran bastante marginados de la sociedad receptora; es fácil que exista problemática de toxicomanía presente: las pers-

entre incertes i pessimistes, respecte al fet que puguin protagonitzar nous delictes i ingressos penitenciaris.

- 4) Els *invisibles* (dels quals no consta assignació de NIE -número d'identificació d'estranger- a la Delegació del Govern en la Comunitat Autònoma de Catalunya). Es caracteritzen per la manca de projecte migratori, l'absència de capital social i per presentar unes perspectives de futur incertes. Respecte a la documentació conviuen en aquest grup persones que pertanyen a la Unió Europea o tenen doble nacionalitat, per tant, sense problemes de regularització administrativa de la seva estada al nostre país, amb d'altres que no són de la Unió Europea i que sí que tenen un problema real de documentació.

Conclusions

La principal conclusió d'aquesta part de l'estudi és la identificació dels dos elements clau que permeten definir unes perspectives de futur pessimistes, incertes o optimistes respecte les possibilitats dels estrangers encarcerats un cop surtin de presó. Aquests dos elements clau per pronosticar-ho són: 1) la distància que hi ha entre les expectatives de futur i les possibilitats reals d'assolir-les, i 2) la pròpia voluntat de la persona.

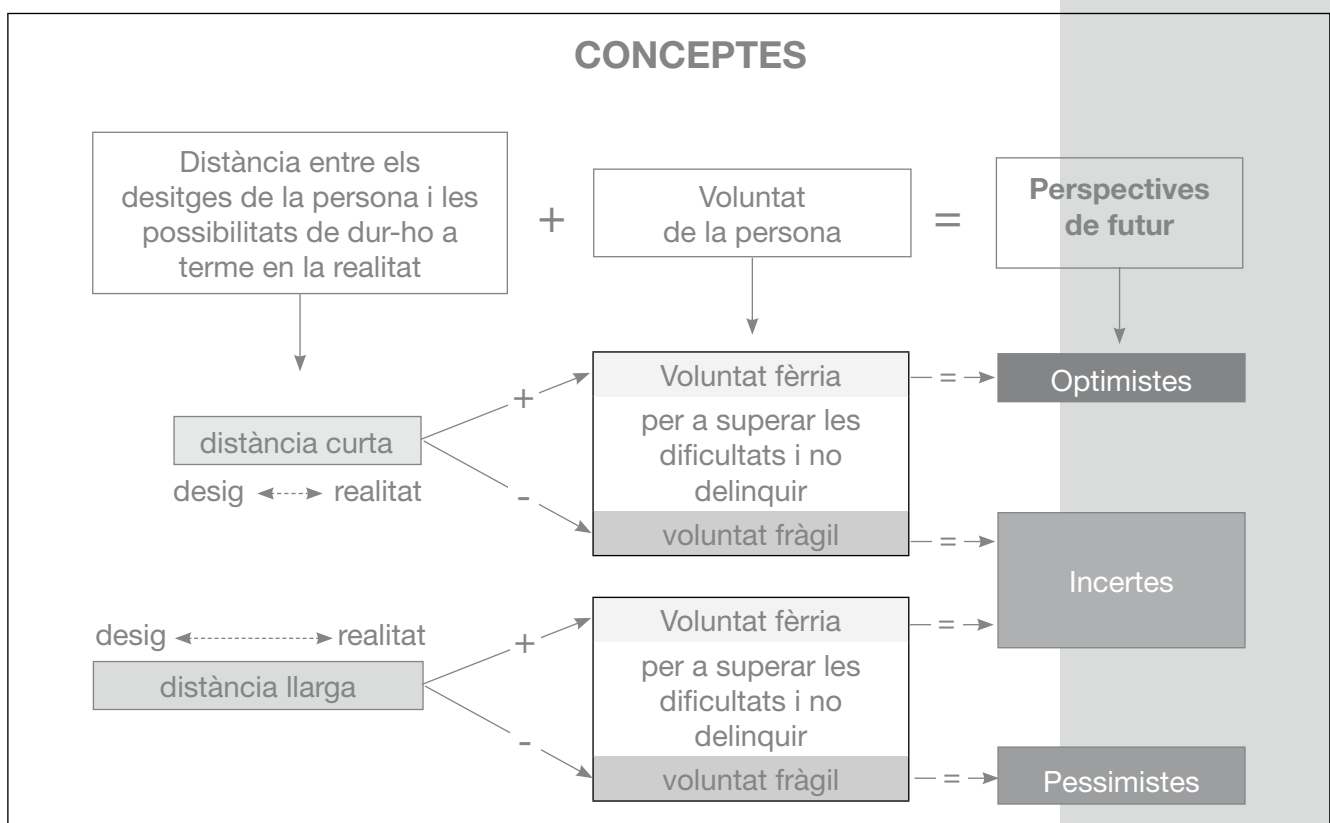
pectivas de futuro se mueven entre inciertas y pesimistas en relación a que protagonicen nuevos delitos e ingresos penitenciarios.

- 4) Los *invisibles* (de los cuales no consta asignación de NIE – número de identificación de extranjeros – en la Delegación del Gobierno en la Comunidad Autónoma de Catalunya). Se caracterizan por la carencia de un proyecto migratorio, la ausencia de capital social y por presentar unas perspectivas de futuro inciertas. En relación a la documentación conviven en este grupo personas que pertenecen a la Unión Europea o que tienen doble nacionalidad y, por lo tanto, sin problemas de regularización de su estancia en nuestro país, con otras que no son de la Unión Europea y que sí tienen un problema real de documentación.

Conclusiones

La principal conclusión de esta parte del estudio es la identificación de los dos elementos clave que permiten definir unas perspectivas de futuro pesimistas, inciertas u optimistas en relación a las posibilidades de los extranjeros encarcelados una vez salgan de prisión. Estos dos elementos clave para pronosticarlo son: 1) la distancia existente entre las expectativas de futuro y las posibilidades reales de lograrlas y 2) la propia voluntad de la persona.

Gràfic 3. Relació entre perspectives de futur, desig i realitat

Les perspectives de futur més pessimistes les tenen els estrangers encarcerats per als quals la distància entre el que volen tenir i fer a la sortida de la presó i les possibilitats reals d'aconseguir-ho de manera legal és molt gran. A més, la seva voluntat per no tornar a delinquir és molt fràgil ja que no expressen estratègies clares i realistes per afrontar les dificultats que es poden trobar pel camí en el seu intent d'assolir-ho.

Les perspectives més optimistes les tenen aquells per a qui la distància entre el que volen tenir i fer a la sortida de la presó és molt ajustada a les seves possibilitats d'aconseguir-ho, alhora que mostren una voluntat fèrria per fer-ho sense delinquir, expressant estratègies alternatives.

En les perspectives incertes s'hi troben aquells discursos en els quals, o bé hi ha molta distància entre el que volen i el que poden assolir però mostren una voluntat fèrria per assolir-ho sense delinquir, o bé la distància és curta i realista però la seva voluntat és fràgil, no es connecta a unes estratègies alternatives clares.

La darrera conclusió que voldríem destacar d'aquesta segona part de l'estudi fa referència a la manca d'informació que envolta els usuaris estrangers respecte a les especificitats de la seva condició d'estrangers i les perspectives de futur que tenen.

En molts dels discursos dels estrangers encarcerats ha quedat palesa la seva falta d'informació respecte a tots els processos en què es troben immersos tant pel que fa a la seva situació a la presó com, en general, respecte a la seva situació al nostre país i com això afecta les seves possibilitats a la sortida. Els estrangers es troben molt desorientats i no saben a què atènyer-se.

Probablement, en bona part fruit d'aquesta manca d'informació, prenen decisions poc adients a les seves oportunitats o deixen de prendre d'altres que els convindrien. Les respostes que donen a les preguntes sobre interessos i expectatives de futur mostren molts cops desorientació respecte a allò que esperen, inconsciència en les actuacions que emprenen i incoherència respecte al que demanen, o resignació pessimista davant les possibilitats d'assolir-ho. Aquesta presa errònia de decisions pot agreujar encara més la seva situació en el moment de la sortida i fer inviable la seva reinserció social.

Per finalitzar, considerem que un treball rigorós d'acompanyament de l'estranger encar-

Las perspectivas de futuro más pesimistas las tienen los extranjeros encarcelados para los cuales la distancia entre lo que quieren tener y hacer en la salida a la prisión y las posibilidades reales de conseguirlo de manera legal es muy grande. Además, su voluntad para no volver a delinquir es muy frágil ya que no expresan estrategias claras y realistas para afrontar las dificultades que se pueden encontrar por el camino en su intento de lograrlo.

Las perspectivas más optimistas las tienen aquellas personas para las cuales la distancia entre lo que quieren tener y hacer a la salida de prisión es muy ajustada a sus posibilidades de conseguirlo, a la vez que muestran una voluntad férrea para hacerlo sin delinquir, expresando estrategias alternativas.

En las perspectivas inciertas se encuentran aquellos discursos en los cuales, o bien hay mucha distancia entre lo que quieren y lo que pueden lograr pero muestran una voluntad férrea para conseguirlo sin delinquir o bien si la distancia es corta y realista pero su voluntad es frágil y no se conecta a unas estrategias claras.

La última conclusión que querríamos destacar de esta segunda parte del estudio hace referencia a la falta de información que envuelve a los usuarios extranjeros en relación a las especificidades de su condición de extranjeros y las perspectivas de futuro que tienen.

En muchos de los discursos de los extranjeros encarcelados ha quedado demostrada su falta de información respecto a los procesos en los que se encuentran inmersos tanto en relación a su salida de prisión como, en general, en relación a su situación en nuestro país y como ésta afecta a las posibilidades de la salida. Los extranjeros se encuentran muy desorientados y no saben a qué atenderse.

Probablemente, en buena parte fruto de esta falta de información, toman decisiones poco adecuadas a sus oportunidades o dejan de tomar otras que les convendrían. Las respuestas que dan a las preguntas sobre intereses y perspectivas de futuro muestran muchas veces desorientación respecto a lo que esperan, inconsciencia en las actuaciones que emprenden e incoherencia respecto a lo que demandan o resignación pesimista delante las posibilidades de lograrlo. Esta toma de decisiones errónea puede agravar aún más su situación en el momento de la salida y hacer inviable su reinserción social.

Para finalizar, consideramos que el trabajo riguroso de acompañamiento del extranjero

cerat conduït pels professionals dels centres penitenciaris o d'altres professionals o voluntaris expressament preparats per a aquesta tasca, pot incidir de manera clara i exitosa en una preparació coherent de les persones estrangeres encarcerades per a la seva sortida de presó. En aquest sentit, la identificació de les característiques de l'estranger encarcerat i la seva lectura des dels elements de comprensió que pensem que aporten les dues recerques presentades és fonamental. En funció d'aquesta identificació, cal treballar amb cadascuna de les persones per a la construcció del seu projecte de futur, un projecte que pugui ser el màxim de realista i factible

encarcelado conducido por los profesionales de los centros penitenciarios o de otros profesionales o voluntarios expresamente preparados para esta labor, puede incidir de manera clara y exitosa en una preparación coherente de las personas extranjeras encarceradas para su salida de prisión. En este sentido, la identificación de las características del extranjero encarcelado y su lectura desde los elementos de comprensión que pensamos que aportan las dos investigaciones presentadas es fundamental. En función de esta identificación, hace falta trabajar con cada una de las personas para la construcción de su proyecto de futuro, un proyecto que pueda ser el máximo de realista y factible.

Butlletins Invesbreu publicats

- 1 *Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya. Gener 1995*
- 2 *La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856). Gener 1998.*
- 3 *El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives. Febrer 1998.*
- 4 *El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors. Març 1998.*
- 5 *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent. Maig 1998.*
- 6 *Salut i presó. Octubre 1998.*
- 7 *La premsa envers la violència juvenil i la presó. Novembre 1998.*
- 8 *El tractament dels agressors sexuals. Febrer 1999.*
- 9 *La victimització a Catalunya l'any 1996. Abril 1999.*
- 10 *Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari. Juny 1999.*
- 11 *Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert. Octubre 1999.*
- 12 *Reincidència i delinqüència juvenil. Novembre 1999.*
- 13 *Violència domèstica. Desembre 1999.*
- 14 *L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).*
- 15 *Maltractaments infantils a Catalunya. Juny 2000*
- 16 *Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona. Setembre 2000*
- 17 *Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents. Novembre 2000*
- 18 *Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa. Gener 2001*
- 19 *La victimització a Catalunya l'any 1999. Maig 2001*
- 20 *L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)*
- 21 *Addictes a les drogues i reincidència en el delicte*
- 22 *Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment*
- 23 *Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc*
- 24 *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*
- 25 *La medicació penal*
- 26 *La reincidència*
- 27 *Família i conducta antisocial*
- 28 *Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari*
- 29 *Intervenció en centres de justícia juvenil*
- 30 *La Classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó*
- 31 *La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya*
- 32 *L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya*
- 33 *Bullying - Violència de gènere Elements per a l'anàlisi*
- 34 *Violència dels joves a la família*
- 35 *Infractors i conducta violenta*
- 36 *Drogues i tractament penitenciari*
- 37 *Perfil professional del jutge de primera instància i instrucció de Catalunya*
- 38 *Violència de gènere i justícia*
- 39 *Delictes sexuals i reincidència*
- 40 *Intervenció amb infractors juvenils*
- 41 *Mediació i resolució de conflictes en entorns penitenciaris*
- 42 *Perfil professional del Secretari Judicial de Catalunya*
- 43 *Predicció del risc de violència en contextos institucionals. Els sistemes de control monitorat aplicat a penats adults*
- 44 *Drogues i presó. Mesures de seguretat i salut mental*
- 45 *Models de política criminal i penitenciària internacional*
- 46 *Dona i violència de gènere*
- 47 *La formació dels funcionaris de seguretat dels centres penitenciaris a Catalunya i a França*
- 48 *Perfil dels penats per delictes contra la seguretat del trànsit*
- 49 *Intervenció amb agressors de violència de gènere*
- 50 *Intervenció amb infractors condemnats per delictes de trànsit a programes formatius*
- 51 *Abús sexual infantil: valoració psicosocial des de l'àmbit de la justícia*
- 52 *Agressors en violència de parella*
- 53 *Inserció després de la presó*

Edició i producció: **Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada Ausiàs Marc, 40**
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
cejfe.dj@gencat.cat

Tiratge: 2.000 exemplars

ISSN: 1138-5014

Dip. legal: B-1482-1998